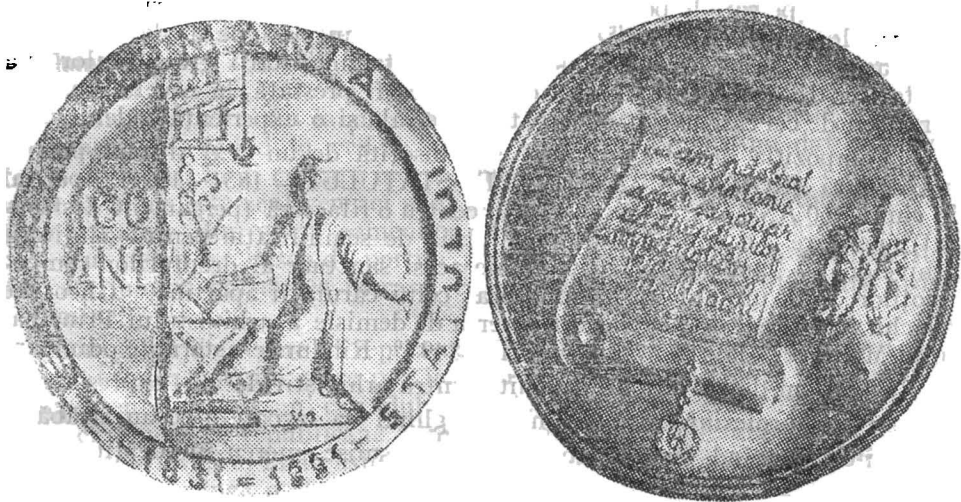

Medalia „160 de ani de la înființarea Arhivelor Statului”

MARIA DOGARU

Baterea unei medalii, departe de a fi un simplu semn menit a marca trecerea unui anume timp de la un eveniment, constituie un act cultural cu deplină semnificație¹. Într-adevăr, privind retrospectiv perioada ce s-a scurs din epoca în care, pentru a se așterne o barieră în calea uitării, s-au emis însemne confecționate din metal, constatăm faptul că acestea au dobândit în timp atributul permanenței și puterea de a transmite un mesaj². Medaliiile se dovedesc a fi, astfel, un puternic liant între generații, ele probează dorința urmașilor de a-și elogia înaintașii ale căror idealuri le-au preluat și doresc să le transmită mai departe posterității³.

Încadrându-se aceluiași scop, medalia închinată aniversării a 160 de ani de la înființarea Arhivelor Statului⁴ vorbește în limbaj plastic despre rolul instituției menite a păstra și valorifica tezaurul documentar național. Avînd forma rotundă, diametrul de 59 mm, grosimea de 5 mm, această

piesă, confecționată din tombac, la Monetăria Statului din București, a fost concepută la Direcția Generală a Arhivelor Statului, semnatara acestor rinduri propunînd elementele ce urmau a fi reprezentate, Eugen Popescu

¹ Gheorghe Buzdugan, *Medalia. Scurt istoric evolutiv*, București, 1936.

² Gheorghe Buzdugan, Gheorghe Niculiță, *Medalii și plachete românești*, București, 1971. Vezi și P. V. Năsturel, *Medalii și decorațiuni romane*, București, 1901.

³ Cristache Gheorghe, Maria Dogaru, *Revoluția română din 1848 reflectată în documente de metal*, București, 1988, p. 5–14.

⁴ Această instituție a luat ființă prin aplicarea prevederilor Regulamentului Organic, în mai 1831 în Țara Românească și în ianuarie 1832 în Moldova.

efectuînd desenul după care s-a executat stanța, iar Vasile Gabor ⁵ fiind sculptorul modelator.

Pe aversul medaliei surprindem o scenă ce ne introduce în atelierul de lucru al scriitorului de documente de altădată. În centru se află un personaj purtînd vestimentație de epocă (haină lungă, iar pe cap un fes), stînd pe un scaun, lîngă o masă pe care se află un vas în care sînt plasate o pană și un alt instrument necesar la realizarea înscrisurilor. Personajul ține în mîna dreaptă un document pe care îl privește, iar în mîna stîngă o pană. Pe planul doi, în stînga, se zăresc două rafturi pline cu volume legate (condici), iar în dreapta faldurile perdelei ⁶. În partea inferioară siglele V.G. (Vasile Gabor).

Cum se vede, este o reproducere după un izvor autentic. Într-adevăr, o astfel de reprezentare este desenată la fila 825 a condicii Mănăstirii Dintr-un Lemn, scrisă de Petrache Rîmnicănu în 1781 ⁷. Autorul acestei gravuri a subliniat, prin compoziția descrisă mai sus, „cunoașterea de carte” necesară celor care desfășurau astfel de activități ⁸. Desigur, cei care au transcris documentele în condici au putut a le desluși, clasifica pe moșii și ordona cronologic — munca migăloasă și deosebit de pretențioasă — ca urmare a cunoștințelor pe care le posedau în domeniul limbilor de cancelarie, filologiei și normelor juridice proprii fiecărei epoci ⁹. Transpusă pe medalia aniversară, această scenă relevă plastic importanța activității grămăticilor și a scriitorilor de documente, muncă ce nu putea fi prestată, la nivelul cerințelor, decît de cei care aveau o pregătire specială și o experiență îndelungată.

Compoziția descrisă mai sus este însoțită de un text dispus parțial în bordură (ROMÂNIA ARHIVELE STATULUI — 1831—1991), parțial în cîmp (160 ANI). Pe revers se află în centru o filacteră (pergament desfășurat), pe care s-a reprodus o frază plină de semnificație pentru slujitorii arhivelor: „...am păstrat cu sfințenie acest sanctuar al drepturilor compatrioților...”, urmată de semnătura celui a căruia îi aparține, Gheorghe Asachi. Acest text este extras din cererea de demisie a arhivistului Principatului Moldovei, datată 27 septembrie 1849 ¹⁰. Rîndurile așternute odinioară de ilustrul om de cultură au devenit, pentru arhiviștii de azi, expresia adevăratei lor profesii de credință. Veghind ca izvoarele ce au străbătut veacurile, ajungînd pînă la noi, să fie transmise, mereu îmbogățite, celor

⁵ Talentatul artist plastic Vasile Gabor este autorul unor piese medalistice apreciate. Menționăm dintre acestea medalia dedicată omagierii lui Ștefan cel Mare, cele închinat unor personalități de frunte ale vieții cultural-științifice și politice românești (Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Ion Măiorescu, Nicolae Titulescu), ca și medalia menită a evoca un episod al revoluției române din decembrie 1989 (apărarea Televiziunii române).

⁶ Medalia reproduce doar o parte din desenul aflat în manuscrisul menționat. S-a renunțat, datorită spațiului restrîns, la a dona masă de lucru existentă în atelier, ca și la partea inferioară a gravurii, înfățișînd și alte instrumente necesare profesiei grămăticilor. Vezi Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, București, 1968 (Capitolul II — „Elementele materiale ale scrierii”).

⁷ Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, nr. 445, f. 825.

⁸ Gravura este reprodusă în albumul *Mărturi ale trecutului*, București, 1981, p. 154.

⁹ Damian P. Bogdan, *Diplomatica slavo-română*, în *Documente privind istoria României*, Introducere, vol. II, București, 1956, p. 32—47.

¹⁰ Gheorghe Ungureanu, *Figuri de arhiviști români. Gheorghe Asachi, 1788—1869*, București, 1969, p. 217.

ce vin, arhiviștii pun la îndemina celor interesați, a publicului larg, tezaurul național documentar, dovada originalității civilizației românești¹¹.

În partea dreaptă a medaliei, umplind spațiul dintre pergament și marginea piesei, s-a gravat un cap dublu, imagine ce-l desemnează pe zeul Ianus, emblema Consiliului Internațional al Arhivelor¹². Desigur, organismul mondial care asigură colaborarea internațională în domeniul păstrării, conservării și valorificării patrimoniului umanității în materie de arhive, nu și-a instituit întîmplător însemnul ce-l reprezintă. Căutările în ceea ce privește adoptarea unei embleme care să redea plastic bogăția și valoarea arhivelor, s-au fixat la zeitatea menționată după o îndelungată și matură chibzuință. Desigur, pentru a putea descifra semnificația însemnului menționat, trebuie să deslușim în mitologie rolul acestei divinități.

Ianus este unul dintre zeii cei mai vechi și mai caracteristici ai religiei romane, venerarea sa datînd încă din epoca fondării Romei; în timpul regelui Numa i se închinau ofrande în Regia¹³. Pentru latini, acest zeu semnifica, în primul rînd, „dies”, respectiv ziua și lumina, cerul luminos. El era, în același timp, Dumnezeu originii și începuturilor tuturor lucrurilor. Avînd astfel de atribute, lui Ianus i s-a recunoscut calitatea de „portar celestru”, el era deci cel care deschidea și închidea porțile cerului. De această zeitate este legată și trecerea cu dublă față, care a devenit arcul de triumf.

O altă semnificație a acestei divinități este aceea de păzitor al „porților”. Conform tradiției, porțile cetăților nu trebuiau închise decît atunci cînd domnea pacea absolută, respectiv atunci cînd toți cetățenii lor se aflau în interiorul așezării.

Numele și cultul lui Ianus sînt totodată legate de începuturile navigației comerciale. Avînd în vedere aceste atribute, românii au dat numele acestei divinități lunii cu care începe anul, recunoscîndu-se, o dată în plus, faptul că Ianus este zeul genezei și al nașterii, el fiind răspunzător de perioadele capitale din viața oamenilor. În viața privată a fiecărui roman, acest zeu, menit a „deschide porțile”, semnifica, în ansamblu, deschiderile prin care lumina pătrundea în case, cum Vesta era zeița focului care arde în cămine.

Din punct de vedere al reprezentării grafice, atributele acestui zeu au fost redată prin imagini ce se pot încadra în mai multe tipuri. Arta naivă l-a reprezentat printr-un cap dublu și bărbos, așa cum îl avem pe cele mai vechi monede republicane romane, imagine completată uneori cu o proră. În alte izvoare, Ianus este înfățișat sub forma unui personaj pedestru, ținînd în mîna stîngă o cheie, iar în cea dreaptă un baston. Se cunosc, de asemenea, și unele reprezentări în care, alături de Ianus a fost plasată zeița Cardea, zeitate care personifică punctele cardinale. Cea mai amplă compoziție, făcînd aluzie la atributele lui Ianus, o întîlnim pe monede emise în timpul împăratului Commodus (180–192). Pe o față a acestor izvoare metalice surprindem un personaj pedestru, cu o față cu barbă și alta fără barbă, ținînd într-o mînă un baston, cealaltă mînă fiind sprijinită pe un arc prin care ies cele patru anotimpuri. Această imagine este completată cu figura

¹¹ În legătură cu evoluția acestei instituții vezi *Arhivele Statului, 125 ani de activitate, 1831–1956*, București, 1957, p. 1–145.

¹² Organism internațional, constituit în 1948, sub egida UNESCO, în vederea stimulării preocupărilor privind conservarea, organizarea și valorificarea documentelor de arhivă.

¹³ Date în legătură cu această zeitate se găsesc în *La grande encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts*, vol. XXI, Paris, f.a., p. 17–18.

unui copil purtînd cornul abundenței, evocînd desigur anul nou, pe care toate popoarele, din toate vremurile, îl doreau mai bogat.

Revenind la reprezentarea de pe medalia dedicată aniversării a 160 de ani de la înființarea Arhivelor Statului din România constatăm, cunoscînd semnificația tuturor figurilor incluse, că se relevă prin intermediul codurilor plastice, locul și rolul acestei instituții — încadrată în organisme internaționale de profil — în viața socială. Compoziția de pe cele două fețe transpune în imagini adevărul conform căruia documentele, „glasul viu al vremurilor de odinioară”¹⁴, cum le definea savantul Nicolae Iorga, stau la baza tuturor prefacerilor, ele aduc o importantă contribuție în concretizarea fiecărui pas pe care omenirea îl face în drumul spre progres. Izvor al cunoașterii, ele pot fi asemuite divinității ce deschide porțile, aducînd lumina fără de care nu se poate concepe viața.

¹⁴ N. Iorga, *Despre adunarea și tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor. Rolul și misiunea Academiei Române*, în: *Prinos lui D. A. Sturdza la împlinirea celor șaptezeci de ani*, București, 1903, p. 3.